

Michal Havran

AGENT

s pasom diplomata

MARENČIN PT

Michal Havran
AGENT
s pasom diplomata

MARENČIN PT

© Michal Havran, 2014

© Marenčin PT, spol. s r. o., 2014

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover & Layout © Marenčin Media, 2014

Jazyková úprava Sylvia Sachs

416. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-8114-402-8

Od autora

Toto je príbeh môjho priateľa, bývalého československého diplomata, neskoršieho amerického špióna, a mňa. Príbeh som však vnímal nielen ako človek, ktorý bol s diplomatom v kontakte ako s priateľom. Vnímal som ho predovšetkým ako novinár.

Pracoval pre americkú špiónážnu službu CIA, v konečnom dôsledku teda pre americkú vládu. Richard Švehla však nezradil vlasť. Aj keď by to na prvý pohľad tak mohlo vyzerieť.

Iba prebehol na druhú stranu. Tak chcel uniknúť pred prudko sa meniacimi politickými a spoločenskými pomermi. Napokon – osobne mi to povedal.

Dej tejto knihy sa viac či menej pridrižiava faktov a je zasadený do chronológie, kontextu a súvislostí prevratnej doby. Skutočné meno hlavnej postavy príbehu, ako aj jeho manželky, neuvádzam z pochopiteľných dôvodov. Podobnú metódu som sčasti zvolil aj v prípade niektorých iných mien. Buď v knihe vystupujú, alebo mi pomohli osvetliť viaceré detaily. Pretože hlavnú postavu

poznali pracovne a osobne. Niektoré osoby však pozorný čitateľ spozná sám.

Richard by sa nehneval. Radšej by vytiahol fľašu vodky, nalial na ruský spôsob po dvesto gramov a mocným hlasom by zvolal: Nu daváj na naše zdarovie!

1. KAPITOLA

Diplomat Richard Švehla sa ešte nikdy tak rýchlo nepohnáhlal v noci domov.

V rezidencii amerického veľvyslanca v Prahe odovzdal pred necelou polhodinou pracovníkovi US embassy, agentovi CIA, kópiu mimoriadne tajného dokumentu.

K top secret analýze sa dostal ako dočasný a veľmi dôveryhodný pracovník sekretariátu zvlášť vplyvného tajomníka ústredného výboru československej komunistickej strany pre medzinárodné vzťahy, Vasiľa Biláka.

Išlo o materiál pred nadchádzajúcim pražským zasadáním najvyšších predstaviteľov členských krajín Varšavskej zmluvy. Najmocnejších mužov vojensko-obranného združenia socialistických štátov. Protiváhy Severoatlantického paktu, vojenského zoskupenia krajín Západu.

Štáty, budujúce socializmus, sa po nástupe Michaila Gorbačova na najvyšší stranícky post v Moskve začali otriasať v základoch. Účastníci pripravovaného roko-

vania mali v zmenených pomeroch vytýčiť nový smer politiky.

Richard Švehla cítil, že prítomnosť už nebude, akou bola, že sa všetko môže podstatne zmeniť. A nezostane už čas na perfektné dovŕšenie diplomatickej kariéry. Rozhodol sa, aj keď ako presvedčený marxista, že vytvorí pre seba a svoju rodinu novú budúcnosť. Vedel, že čoskoro vycestuje do Washingtonu vo funkcii zástupcu československého veľvyslanca. Na nový post sa pripravoval práve u Vasiľa Biľaka. A na jeho sekretariáte sa dostal k dokumentu o obsahovo úplne novom stretnutí najmocnejších mužov socialistického bloku.

Vtedy dostal nápad. Z dokumentu urobí kópiu, odovzdá ju Američanom, a tým si zaistí novú budúcnosť. Preto si na tejto recepcii dával veľký pozor najmä na jednu vec: nesmie sa opiť. A to sa mu zdalo ťažšie ako preniesť Lomnický štít na dunajskostredské námestie. Pretože Richard Švehla sa na každej recepcii opil pod obraz boží.

Keď sa tajnej správy v žltej obálke konečne zbavil, posunúc ju v bočnom salóniku rezidencie mladému Američanovi, s ktorým bol už dávnejšie v kontakte, nenápadne, po anglicky, sa vytratil.

Sadol do auta a rýchlo míňal známu budovu na Malej strane. O dvadsať minút bol doma. Vošiel do svojho veľkého bytu a vo dverách ho netrpezlivo očakávala manželka Anna.

„Urobil som to,“ povedal, a skôr, ako si v obývačke

sadol do kresla, nervózne do seba prevrátil dva poháre ruskej vodky...

Bolo čudné, že ma nečakal na konečnej zastávke metra v marylandsko-washingtonskej prominentnej štvrti Bethesda. No vysvetlenie som našiel hneď.

Opäť je pod vplyvom vodky a nedokáže sa posadiť za volant. Jednoducho sa opil.

Ani raz počas dvoch predchádzajúcich návštev v jeho dome, ukrytom pred zrakmi verejnosti v hustom lesíku, ma neprišiel čakať, napriek telefonickému sľubu, že tam istotne bude. Neprišiel ani vtedy a ani teraz.

Vystúpil som z metra, vyviezol sa hore pohyblivými schodmi a uvidel jeho manželku Annu. Mala o trochu viac prešedivélé vlasy, ale bola to ona. Plnoštíhla žena s pevnými prsiami, na ktoré sme sa ako vysokoškoláci na bratislavskom Suvoráku vždy s radosťou pozerali. Lenže kým sme sa my ostatní prizerali a rozprávali o jej daroch prírody, Richard konal. Pozval ju na kofolu, na zmrzlinu, na víno a pomaly si vytváral s Annou vzťah, ktorý napokon vyústil do manželstva. A robil to všetko tajne, lebo po čase bolo podozrivé, že keď sme začali hovoriť o jej prsiach, už sa k nám nepridával, iba sa kútikom úst jemne pri našich študentských poznámkach usmieval.

Teraz som mal túto slovenskú ženu, krv a mlieko, znovu pred sebou. Usmievala sa a kráčala oproti mne, aby sme sa ako starí známi zvíтали. Už nie ako kedysi dávno v Bratislave či v Prahe, alebo ešte dávnejšie iba s Richardom v Moskve či v Leningrade. Zvíтали sme sa vo

Washington, ktorý sa už dávnejšie stal ich novým a konečným domovom. Objala ma a zacítil som jej decentný parfum.

Richard bol teraz dobre plateným, no po páde socializmu už zbytočným a riadne frustrovaným politickým prebehlíkom. Predtým vysokopostaveným diplomatom s mimoriadnymi analytickými schopnosťami na česko-slovenskom veľvyslanectve vo Washington. A ja stále dlhoročným zahraničnopolitickým komentátorom. V USA som sa po čase objavil služobne. Amerika mala po dvoch Clintonových funkčných obdobiach voliť nového prezidenta.

Niesol som so sebou fľašu kvalitnej spišskej borovičky, ktorú som kúpil v Bratislave a kartón českého piva Pilsen, ktoré mali v Liquer Store na washingtonskom námestí Dupont Circle. Vedel som, že Richarda týmto darčekom poteším najviac, vedel som, že pije. Ako slovenský chlap, ako politický emigrant. A vedel som, že aj Anna si dá s nami po pohárik.

Sedeli sme v aute a vyrazili na ich adresu do lesíka, kde mali veľký dom zariadený podľa slovenského vkusu. Takže, aj keď sme boli v Amerike, len čo som sa ocitol vo vnútri domu, privítalo ma Slovensko.

Prešli sme niekoľkými závorami, odbočkami a lesná cesta sa točila do zákrut. Myslel som na prvú vetu, čo Richardovi poviem.

V Betshesde nebývali náhodou. Táto časť washingtonského predmestia patriaca do štátu Maryland je známou

a dobrou adresou. Roky sa však bežne nevedelo, že na tomto mieste ukrývala CIA dlhý čas väčšinu prominentných prebehlikov z východného socialistického bloku. Celú oblasť strážili neviditeľné oči a iba málokto mohol tušiť, že v lese vyrástli pekné domy, v ktorých bývajú aj noví agenti americkej tajnej služby.

Anna sa spytovala, ako sa mi vodí a vymieňali sme si poznámky o peknom počasí. Cesta po necelej polhodine ubehla a zastali sme pred domom. Naposledy, keď som tu bol, vystúpil som z auta a Anna mi povedala, aby som podišiel k vchodovým dverám a zazvonil. Počas dvoch predchádzajúcich návštev vyšiel Richard na tretie či štvrté zazvonenie a padol mi rovno do náručia. Spolu sme sa potom driapali hore schodmi do obývačky a tam sme sa objímali ako muži na trávniku, keď jeden z nich strelí gól.

Teraz mi Anna nepovedala nič. Auto zaparkovala pred garážou a ja som stál s darčekom pred dverami a zvonil. Nik však neotváral. Zvonil som znovu a znovu...

„Neotvára,“ skríkol som.

Anna vybrala z auta kabelku, v nej našla kľúče a kráčala ku mne.

„Asi zaspal,“ povedal som si sám pre seba.

Pristúpila k dverám, odomkla a vyzvala ma, aby som vošiel.

„Vitaj u nás a poď hore,“ dodala.

Kráčala po schodoch predo mnou, a keď sme vyšli na prvé poschodie, vyzul som si topánky, čo nie je síce americký zvyk, ale na Slovensku to v niektorých rodinách

robia. Vsunul som nohy do pripravených papúč, pozrel do veľkého zrkadla a vošiel dnu.

„Vitaj u nás ešte raz a posad' sa.“

„Môžem si niekde umyť ruky?“

„Choď do kúpeľne, veď to tu poznáš.“

Umyl som si ruky a tešil sa, že po dlhšom čase zase uvidím môjho dávneho priateľa.

Teraz ho Anna určite budila a pripravovala na stretnutie. Keď som však vyšiel z kúpeľne, pripravil borovičku a pivo na odovzdanie, Richarda nebolo.

Sadol som si v obývačke do kresla a Anna sa posadila oproti mne. Na sebe mala tmavomodrú blúzku a úzke džínsy. Postavou stále pekná, pevná, plnoštíhla a roky jej neubrali ani na krásu tváre. A hoci porodila dvoch synov, prsia boli stále na svojom mieste a nestratili veľkosť ani pevnosť. Skoro navlas rovnaká žena ako dávno pred rokmi.

Bol som netrpezlivý, chcel som sa zvítať s Richardom. Sedel som už desať minút, ale pán domu sa ešte neukázal.

„Kde je teda Richard?“

Pozrela sa na mňa, trochu sa pousmiala, no neodpovedala. Akoby moju otázku nepočula.

„Anna, kedy sa objaví?“

Žiadna odpoveď. Iba sa spýtala, čo si dám.

„Anička, dajme si všetci traja na privítanie po pohárku borovičky.“

Fľašku som mal dva dni v chladničke a bola ešte studená. Vedel som, že Richard zbožňuje chladenú borovičku a po nej hneď hlt studeného piva.

Neodpovedala.

„A teraz už vážne. Kde je Richard?“ spýtal som sa hlasnejšie.

V dome neznali žiadne zvuky, musel byť riadne pod parou. Vedel som, že môj príchod ho zakaždým vedel dobre alkoholicky naladiť. Veď ho prišiel pozrieť starý slovenský kamarát zo študentských čias a na také stretnutie sa treba pripraviť.

„Bez neho si nemôžeme pripíť. Kde je?“

Pozrela sa na mňa a odpovedala: „Tam,“ a ukázala smerom k vychladnutému kozubu.

Sedel som v kresle za dlhým koferenčným stolíkom a mal som dobrý výhľad na veľký kozub v strede veľkej obývačky. Odtiaľ som ho však nevidel. Pri kozube bol ďalší dlhý stolík, na ňom prestieradlo... Chvíľu som mal pocit, že tam niekde leží totálne opitý a Anna si s ním nevedela poradiť. Teraz asi chcela, aby som podišiel k nemu, aby som ho zobudil, postavil na nohy, prebral k životu.

„Kde? Nikoho nevidím, nič nepočujem!“

Z ľavej strany izby sa vchádzalo do prepojenej kuchyne a ku kuchyni patrila aj jedáleň. Lenže Anna kývla rukou na ľavú stranu. A na tej bol len pravý roh obývačky a Richarda som nevidel.

Zasmial som sa. Určite si pre mňa pripravili nejaký dobrý fór. O chvíľu odniekiaľ štvornožky vylezie a bude sa tváriť, že vôbec nemôže stáť na nohách, a potom vysvitne, že je už vyliečeným alkoholikom a o chvíľu sa budú obaja zabávať na tom, ako ma dostali. Bol som pripravený na všetko.

„Anička, prosím ťa, nerobte si zo mňa dobrý deň. Kde je Richard, povedz mi.“

Nahla sa ku mne a ticho zopakovala: „Tam, čo ho nevidíš?“

A znovu kývla rukou na ľavú stranu.

Začudovane som sa na ňu pozeral. Jej gestá a slová som považoval za menej vydarený vtip a čakal som, čo sa bude diať ďalej. Richard napokon odniekiaľ vybehne, v ruke so slovenskou vlajkou, alebo s americkým časopisom *Foreign Affairs*, do ktorého už dávnejšie prispieval článkami a vyvolával rešpekt medzi vplyvnými americkými komentátormi, politológmi a politikmi.

„Tam, v tej krabici,“ rázne odpovedala a privrela oči. „Zomrel pred mesiacom, dala som ho spopolniť a o dva mesiace poletím na Slovensko, aby som ho v rodnej dedine na Záhorí pochovala.“

Nemohol som sa nadýchnuť. Šok bolo slabé slovo na vyjadrenie pocitov, ktoré sa ma zmocnili okamžite po naservírovanej vete. Richard bol s nami, len nesedel v kresle, nenačahoval ruku za borovičkou a ani za pivom. Zmestil sa do okrúhlej kovovej krabice pod malým stolíkom pri kozube, ako neskôr Anna dodala, na svojom najoblúbenejšom mieste. Sedával tam najmä počas zimných týždňov, keď v ich americkom lese snežilo, mrzlo, alebo keď bolo viac než nevlúdne.

„Prečo si mi to nepovedala do telefónu?“ chcel som vedieť, ale cítil som, že to by bolo zbytočné, aj tak by som bol prišiel na návštevu, a takto mi Anna pragmatickým novinárskym štýlom oznámila smrť manžela. Veď aj

ona študovala novinárstvo a krátko ako novinárka aj pôsobila.

„Upil sa na smrť, veď vieš, ako strašne dokázal piť,“ dodala.

Nalial som do dvoch pohárikov borovičku a obaja sme si vypili na jeho pamiatku. Do očí mi vošli slzy a musel som si presadnúť na druhú stranu stola. Nevládal som sa pozeráť na krabicu s urnou, mal som pocit, že to nie je najvhodnejší spôsob stretnutia, komunikácie.

Nechcel som sa pozeráť na niečo, čo bolo ľudskou bytosťou, a teraz... Popolová ničota, živá spomienka.

Na zmenenom mieste sa mi našťastie sedelo lepšie. Cítil som ho všade. Keď sme s Annou dorazili borovičku, priniesla ešte spolovice nedopitú fľašu vodky značky Smirnof, jeho najobľúbenejšej, rovno z chladničky.

„Túto fľašu už nestihol vypiť,“ dodala.

Vybrala čisté poháriky a naliala.

„Počúvaj, Michal. Vypime to! Bol by určite spokojný.“

Chytil som pohárik, štrngol si s jeho vdovou Annou a hodil vodku do seba. Takto som si ďalšie stretnutie s Richardom teda nepredstavoval ani vo sne! Aj preto som nemohol v tom smutnom dome zostať dlhšie. Zodvihol som sa z kresla a poprosil Annu o odvoz na stanicu metra.

„Vezme ťa jeden z našich synov.“

Smutnú vdovu som objal, ako sa len najviac dalo.

„Keď budeš hocikedy vo Washingtone, ozvi sa. Môžeš u nás prespať. Nezabudni, zostaneš navždy Richardovým a mojím priateľom. A pozdrav doma!“

Odvtedy sme si už iba písali a posielali emaily. Stratil som v Amerike veľkého priateľa, na ktorého však nemožno zabudnúť. Aj preto som musel o jeho osude napísať knihu.

Ako som ho však po toľkých rokoch v Amerike objavil, si zaslúži vysvetlenie.

2. KAPITOLA

Tej ceste do Washingtonu som sa vzpíeral. Nechápal som, ako môžem nastúpiť do lietadla s mužom, ktorý bol spoluzakladateľom čudného politického Hnutia a teraz mal letieť na prvú návštevu do Štátov. Ale už vtedy vplyvný človek a môj priateľ Pavol Demeš ma presvedčil, že cesta bude zaujímavá, že v lietadle poletí ohromná partia a cestou konečne zistím, ako som sa v prvom prezidentovi nezávislého Slovenska mýlil.

Chcel som však vedieť, akým poletíme lietadlom. Prežil som jednu slušnú leteckú haváriu v Moskve, na letisku Domodedovo, keď sa naše lietadlo letiace do Taškentu hneď po štarte zrútilo. Až neskôr, po siedmich rokoch, som sa dozvedel, že pri tej havárii zahynulo tridsaťpäť ľudí, najmä žien a detí. Ja som stačil s ostatnými cestujúcimi z lietadla, keď po páde z päťdesiatmetrovej výšky vybočilo z dráhy a zarylo sa do trávy, včas vyskočiť a prežil som aj dva nasledujúce výbuchy stroja.

Potom som sa zase takmer zabil počas pristávania v Damašku, kde iba dva týždne pred touto cestou havaroval náš stroj IL-62, letiaci z Prahy do hlavného mesta

Sýrie. Tragickú haváriu spôsobil povestný ľudský faktor: Osudová chyba mladého, síce skúseného, ale pyšného českého pilota, ktorý si v Prahe z čistej frajeriny pred štartom nenastavil nadmorskú výšku damažského letiska. Až tak veril svojmu rutinnému odhadu. Stačilo, že veža vpustila pred neho dve lietadlá a nenastavená nadmorská výška si vyžiadala vysokú daň. Pilot musel absolovať dva okruhy navyše a pri druhom, keď klesal k zemi, desať kilometrov pred dráhou narazil do pieskovej duny. Odhad výšky ho tragicky sklamal...

Z vyše stodvadsiatich cestujúcich sa zachránili iba dvaja. Sýrsky poslucháč Vojenskej akadémie v Brne a štvorročné sýrske dievčatko, ktoré zostalo aj na zemi po páde lietadla zakliesnené v sedadle. Ťažko ranený študent ju zachránil a odtiahol do bezpečia.

Letel som do Damašku dva týždne po tejto tragédii tým istým spojom, len už, logicky, iným lietadlom, a kapitán z ťažkého stresu z nedávnej straty priateľov nezvládol ranné pristátie. Naše lietadlo sa tesne nad dráhou rozhodovalo, či spadne, alebo sa po pridaní plynu znovu pozviecha a poletí ďalej. Ťažké chvíle, whisky tiekla prúdom.

Po technickom pristátí v Bagdade sme skončili až v iránskom Teheráne, kde bola konečná linka civilného spoja z Prahy.

Pri lete z cyperskej Nikózie do Belehradu nášmu lietadlu zase horel motor. Keď sa lietadlu, v ktorom som ako naschvál sedel, ledva podarilo vyletieť z kábalského letiska rovno do skál vysokého Hindukúšu, takmer sme sa zabili. Môj život visel na vlásku v laoskom Vientiane,

kde neznámy muž vložil do sovietskeho lietadla bombu a odletel iným strojom do Thajska, a iba náhodou sa zistilo, že jedna batožina nemá majiteľa. V nej bola časovaná bomba a o dve hodiny by bola vo vzduchu rozbila stopäťdesiatštvorku na mraky.

Po objavení bomby odmietla do lietadla nastúpiť polovica cestujúcich, ale ja som si dodal odvahu poriadnym logom ryžovej vietnamskej pálenky Lua Moi a bol som pripravený letieť aj na kraj sveta.

Mal som teda zakaždým až priveľa šťastia v nešťastí, a keď mi zavolať Pavol Demeš, chcel som, samozrejme, vedieť, akým letia lietadlom.

„Je to stopäťdesiatštvorka, klasika, Tupolev,“ znela odpoveď.

Vedel som, že tento typ lietadla z Bratislavy do Ameriky nedoletí, ale Pavol mal odpoveď poruke: „Veď letíme cez Island a v Reykjavíku máme technickú zastávku.“

Dobrá partia, vyriešený let s prestávkou, to všetko hralo do karát a napokon som s letom súhlasil. Pre novinára je každá skúsenosť vítaným pracovným a osobným zážitkom. Letieť s prvým slovenským prezidentom do Ameriky a stretnúť sa s americkým prezidentom, to sa nestáva každý deň.

Z Bratislavy sme odleteli zavčasu ráno. V prezidentskom špeciáli nás bolo okolo štyridsať, z toho osem novinárov. Prezident mal so sebou poradcov, vedúcich kancelárií, dvoch ministrov, začínajúcich podnikateľov, ale aj predstaviteľov nadácií rodiacej sa občianskej spoločnosti. A bol vo forme.